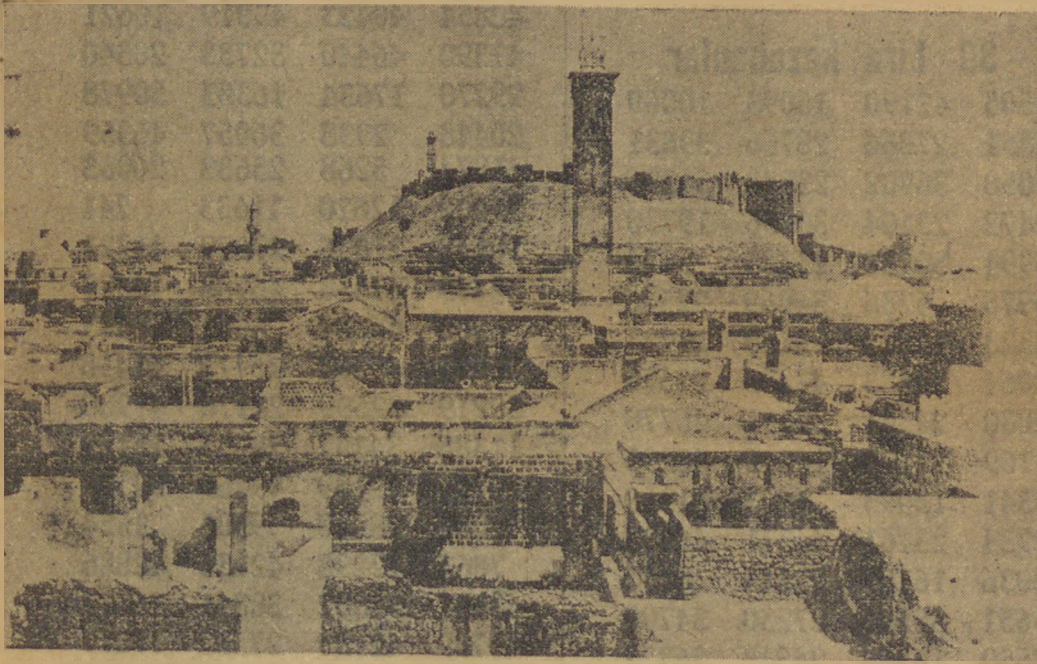

30 sene evvel İstanbul

O zamanın en çok müracaat edilen tedip vasıtası sürgüne göndermekti

Bir zamanlar Halep klasik menfa idi. Sivil, asker bütün memurlar menfi idi!..

Halep kalesi ve şehirden bir manzara

Devrin siyasetinin müspet, menfi, çeşit çeşit tezahüratı vardı. Müspet cihetler ne kadar müte-nevvi ise menfi tarafları da o kadar muhtelif; yâni yüze gül-mek, koltuklamak, pohpoh ver-mek vasıtaları nasıl mebzul ise kündeden atmak, başa çorap ör-mek, ayağın altına karpuz buğ-u koymak usulleri de o kadar çoktu.

Her yerde numara numara ve her kimsede bir şeyler bilirim...

Hz. Hz. azallahütaalâ, adamın elini, ayağını, domuz topu oyununda olduğu gibi, kıs kıvrak bağlayan, soluk aldırmadan ensesine inen mevne (tepeden inme) denirdi. Bu, bir defa beyni balâya tos vurdu mu, lâm cim yok, gürlendi, gitti genç Osman.

Haniya meşhur fıkradır : Gün görmüş, yaş yaşamış, bir tecrübeli balık, yavruları etrafına toplamış; ağdan, oltadan kaçınmak çarelerini anlatıyormuş. Birden saçma dedikleri ağ küt ! diye başlarından aşağıya iner inmez hiç istifi bozmadan demiş ki:- Bunun adına tepeden inme denir, çocuklar, kurtuluş çaresi bir an evvel ahreti boylamaktır.

Filhakika bu gibi tepeden inmelere karşı alınacak tedbir boynu büküp bir an evvel cen-netten yer intihabına koyulmaktı.

Kismette olupta kaşıktaki çıkacak nasiplerin bir de mahpesler-den mahpes beğenmek nevidi. Bir defa içeriyi boyladın mı, bütün halâs kapılarını da aldırın mı taş dört duvarın içinde, işin yoksa senelerce gele at dur; bak dışarı fırlayabiliyor musun?

En kolaya gelen, en sık müracaat edilen, gündelik vasıtai tedip nefyetmek şıkkı idi.

Bu da derece derece, mer-tebe nertebe:

Avrupaya kaçmış da her nasılsa ele geçmiş bulunanlar, jönlük mikrobunu taşıyanlar, eshabı

melânet ve mefsetet damgası vurulmuş olanlar, Sultan Murat ve Reşat efendi mensubu olup da kendisinde tehlike görülenler, dercengi evel, derhal karga tulumba edilmiş vaziyette Yıldız boylarlar; isticvap, istintak yolunda türlü işkencelerde sürüklenir, didiklenirler; giden darı ukbaya gider, elde kalan da rejimin Sibiryası makamında olan Terabulusu garp ve Fizan çöllerinde soluğu alırdı. Bu şekil, mahpus ile menfanın birleştiği iki kav-rulmuş, duble şekildir.

Bunun bir bıçak tersi hafifi rütbe ve memuriyetten tart ve Erzurum, Erzincan, Musul, Bağdat gibi bilâdı baideden birine ib'attı. Rütbe ve mevkii okkalıca olup ta şahsiyeti pek tehlikeli addediliyorsa palas pandiras (Talia), (Fuat) gibi yandan çarklı köhne maiyet vapur-larına bindirilir, bu derece teyak-kuz icap etmiyorsa, İdarei mahsusanın kazancı çimento ile 70 yerinde yamalı (Kayseri) veya teknesinin yirmi yeri teneke ile perçinli (Garp) vapuruna boca edilip derhal İstanbul harici edilirdi.

Gidilen yerde aylığı, yıllıkı hak getire. Çalışacak, ekmek parası çıkaracak vasıtalar da mesdut. Artık kumda oyna; tut kelin perçeminden.

Bunlardan başka bir de basma kalıp sürgüne gidiş vardı. Bir adına ikamete memuriyet te derlerdi.

Şiddetçe ötekilere nazaran hafif. Rütbe yerli yerinde durur; aylık, adamına göre iki aydemi, dört aydemi, altı aydemi veriliyorsa oda verilir. Tayın da arzuya göre ya aynen alınır ve yahut satılıp parası cebe atılır. Gittiğin yerde evinde oturursun; sokağa, öteye beriye çıkabilirsin. Bayramlarda, culûs ve velâdet donadmalarında alay elbiselerini giyer, nişanlarını takar, valiyi, kumandanı ziyaret edebilirsin.

Fincancı katırlarını ürkütmemek ve esmayı üzerin sıçratmamak şartile şehir içinde biyiği ele alıp pala bile çala bilirsın; hattâ Şamlı Cemilenin, Birutlu Ayyuşun Halepli Fattumun arap rakkas-larını geviş getirerek seyr etmek için çalgılı yaz kahvelerinde her gece nargilede tukurdata-bilirsın; fakat gel gelelim şehir muhitinden ilerisi yasak. Roma-tizmadan, kumdan kıvrım kıvrım kıvransan da hükmü yok. Haddin varse üç saat hariçteki bir ılıcaya git!

Garibin garibi daha neler vardı?

Bakarsın filan vezir Meclisivü-kelâ'daki koltuğundan al aşağı edilmiş. Ya karihai ilham sabihan-dan mütevellit bir vehmin kur-banı olmuş, yahut Hacı yatmaz asdikadan birinin cevrine ve dedikodusuna uğramış. Hemen valilikle, debdebe ve tantane için-de vilâyetlerden birini boylar.

Yahut işidirsın, müşirani izam-dan falan paşa, aynı şekilde mim-lenmiş. Yedi ordudan birinin mü-şiriyetile ba izzü şeref payitaht harici kılınır.

Bu perhiz ne, bu lahana tur-şusu ne?

Hazret, makamı memuriyetinde dura dursun, bir taraftan boyuna yaveri ekremlik, murassa nişanlar, zammı maaşlar ihsan olunur, öbür taraftan da durmadan aleyhinde fisiltular, kışkırtmalar derinleştirmek için kazma vuruşlar eksik olmaz. Vaziyet aşağı yukarı, göz hapsi altındaki haldir. Her hareketine dair tomar tomar jurnallar yağar, hattâ vali ve müşiriyet konağında, mutattan fazla helâya çıkmış olsa o bile nazarı dikkati calıp görü-lerek yukarıya ihbar etmek âdet-miş...

Nihayet gel zaman, git zaman iki cereyandan biri galebe eder; ya, nişan ve ihsanlarla mutayyi-ben İstanbul'a geri çağırılır, yahut da Trabulşgarp, Bağdat, Yemen gibi diyar diyar daha ötelere atılır.

Menfalık noktai nazarından bü-tün Memaliki Mahrusa emre âma-de ise de bir tarihte (Halebüş-şehba) şehrinin ismi (Halebül-menfa) ya tahvil edilmiş gibiydi. Harcı âlem ve klasik menfa orası idi.

Varmı Halep, yok mu Halep?

En büyük rütbeliden en küçük rütbeliye kadar asker, sivil, boy boy menfiler. Herkeste bir ürkeklik, çekingenlik, kulak tetikte hal. Herkes senelerdenberi ye-rinde mihli, Halep kalesine nige-ran olur, dururlar; boyuna kafileye yeni yeni simalar iltihak eder.

Çocukluğumda bir tarihte orada bulunmuştum. Ortalık tamamen menfilerle malamaldı. Valii vilâyet köse raif paşa menfi. Sebebi Mitat paşa yetiştirmelerinden ve göya kanunu esasî taraftarların-dan olması imiş. Fevkalâde kuman-dan Etem paşa menfi; bir vesile-den igbirarı mucip olmuş; Sultan Azizin hal'ini müteakip terfi eden-lerden olduğundan esasen mimli imiş. Keyfiyet tekrar ısıtılıp orta-ya konmuş. Yunan muharebe-sine baş kumandanlıkla gitmesi üzerine yerine gelen Ali Muhsin paşa da en eski yani 20 senelik menfilerden sayılırdı. Ferik Abit

paşa menfi. İstanbul'da hasmı olan bir iki kodamanın narına yannış. Keçeci zade İzzet paşa menfi. Avrupa'da çok yaşadığı, Parisi karış karış bildiği, Fransızcanın daniskasını söylediği için cema-niyelevel itibarile bu da mimli ise de sonra tüy dikmiş; padişaha ıslahat hakkında lâyihamı vermiş, ne etmiş?

Sabık ve lâhik nizamiye fırka ku-mandanı Şahap ve Bekir paşaların da menfi olduklarını pek iyi bilmeyorsam da mimli olduklarını duyardım. Evelkisinin sebebi hatı-rında değil, ikincisi sultan Azizin yaverliğinde bulunduğundan.

Daha menfiler çok: Kıbrıs'ının damadı Mustafa paşanın biraderi küçük Ali paşa; Sultan Muradın imami ve esbak Bağdat kadısı Paşmakçı zade Aziz molla bey; Sultan Aziz mabeyincilerinden Halit bey, Miralay İffet bey, eski yaverlerden kaymakam çerkes İsmail bey; Tüfengiyandan çerkes Bahaeddin bey; kaymakam meşhur Manastırlı Rifat bey, Ali Muhsin paşa damadı kolağası Mehmet bey (Halep merhumun pederidir); Çin müslümanlarından şeyh Sini namındaki hoca Ali Kemal bile orada menfi iken o tarihten biraz evvel Avrupa'ya firar ettiği kul-lakdan kulağa söylenirdi. Çocuk-luk intibaları değil mi, o günlere ait bir çok manzaralar dünkü gibi gözümün önünde.

Ethem paşanın Alasonya'ya ku-mandan olarak giderken Halepten çıkışı. Fesi kaşın üstüne yıkılmış, Yunan muharebesi resimlerinde görülen meşhur pozu almış. Ar-kasında yaverler süvariler. Sebil denilen mevkide erkân, ümera ve memurinin teşyii. Bir tarafta,

başında koca sikke, mevlevî şeyhi ellerini kaldırmış, dua ediyor.

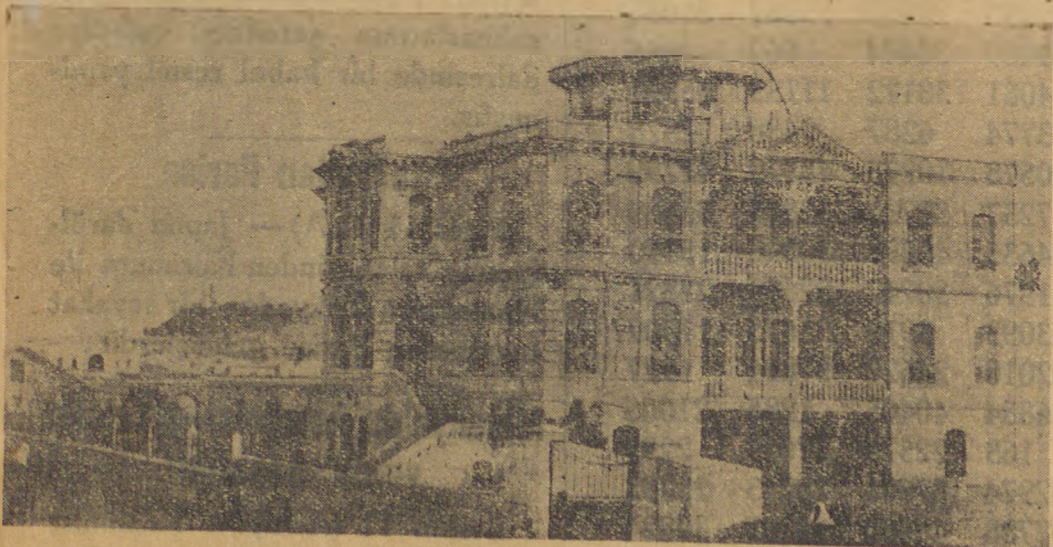
İzzet Fuat paşa, emsali misillü hem menfi, hem de süvari kıtaatı kumandanı. Her tanrının günü horuzu başına takar, yüz elli, iki yüz süvariye peşine alarak manev-raya çıkar. Öndeki sekiz on bo-razana borularla hep bir ağızdan (sevdim seni, semtin nereli; Üsküdar'da, Bülbüldereli) türküsünü çaldırarak hepimizi uykudan uyandırır, sonra kırlara doğru boylanırdı. (Antr parantez gene unutturmalıyım. Şehrin hududun-dan üç mızrak boyu ötesine adımını atmak şiddetle yasak).

Bazı seyre çıktığımız zamanlar görürdüm. Askere mola verdire-rek atından iner, yanındaki bazı ahbaplarla ve zabitlerle nişancılık bahsi açar, havada uçan kuşu, 40 - 50 adım karışdaki limonu, yumurtayı, ta neredeki bisküvi kutusunu martini ile şıp diye vururdu.

İzzet paşa tuhaf, her kesten başka adamdı. Bir gece yüz kadar ahbab çocuğunu evine davet etti. Yemekten sonra çalgı ile alayını zıplattı, oynattı, koş-turdu. Sonra hepsine piyangodan bir oyuncak çıkartarak evlerine gönderdi.

Sevdiği köpeğini ısırdığı için bir sokak köpeğini tabançayla tak ! diye vurduğu da hatırlım-dadır.

O zaman mühendislik tahsilin-de bulunan Raif paşa zada Ragıp Raif beyin meşhur uçurtmasını da hiç unutmam. Müselles şek-linde, üç dört kişinin zapttede-mediği koca bir alâmetti. Kim bilir ne kadar hoşuma gitmiş ki kaç gece rüyama girdiğini bilirim. S. M.

Halep'te vali konağı

